

Byrådet

Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen - Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015

KRGU SARK-3321-201100020-25

Hva saken gjelder:

I saken legger byrådet frem en kulturpolitisk plan for graffiti og gatekunst i Bergen i perioden 2011-2015.

Planen er todelt og består av:

- I) En utredningsdel som gir en kort innføring og en redegjørelse for det særegne ved uttrykkene graffiti og gatekunst, samt begrunnelser for valg av en sammensatt graffiti politikk.
- II) En langsiktig handlingsdel som skisserer utfordringer, strategier og tiltak i det videre arbeidet med graffiti og gatekunst i Bergen i perioden 2011-2015.

Planen er en realisering av politiske vedtak fra 2004, og bygger på kommunens tidligere erfaringer med tilrettelegging for graffiti som uttrykksform, innspill fra graffitimiljøet og de lokale kulturkontorene, nyere graffiti- og gatekunstforskning, og erfaring fra andre byers graffiti politikk nasjonalt og internasjonalt. Planen omhandler graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, og konsentrerer seg om utfordringer og satsningsområder som er viktige for å styrke og videreutvikle byens kulturliv både på amatør- og profesjonelt nivå. Fokuset ligger på styrking av vilkårene for graffiti og gatekunst som moderne, urbane uttrykk, og argumenter for at disse uttrykkene er viktige identitetsbyggere og sentrale bidrag til utformingen av urbane byrom. I tråd med vedtak fra 2004 er en strategi for fjerning av uønsket graffiti utarbeidet av byrådsavdeling for byutvikling, klima og miljø. Byrådssak 1022/11 "Strategi for håndtering av ulovlig graffiti og tagging i Bergen" ble vedtatt i januar 2011, og spørsmål rundt håndtering av uønsket graffiti omtales derfor ikke nærmere i denne planen.

Kommunens plan for graffiti og gatekunst skal bygge opp under hovedvisjonen til Bergen kommune om at *Den europeiske kulturbyen Bergen skal være blant Nordens fremste arenaer for nyskaping, modighet, åpenhet og kreativitet*. Hovedmålet for planen er:

Bergen skal være et toneangivende senter for graffiti som uttrykksform, både i norsk og i nordisk sammenheng. Premissene for arbeidet med graffiti og gatekunst skal styres av uttrykkenes visuelle og uttrykksmessige egenart.

Dette skal oppnås gjennom følgende 3 strategier, som følges opp av målbare tiltak:

A) Økt synliggjøring av graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, både på profesjonelt- og amatørnivå

B) Kompetanseheving, økt internasjonalt samarbeid og styrking av lokale nettverk innen uttrykkene graffiti og gatekunst

C) Ivaretagelse av estetiske hensyn i arbeidet med fjerning av uønsket graffiti, og tilrettelegging for god dialog mellom kommune og graffitimiljø.

Tiltakene finansieres innen BKKIs samlede budsjetttramme for perioden, og avsetning til realisering av de ulike satsningsområdene A) B) og C) slik det fremkommer i budsjettforslag understreker byrådets vilje til å styrke graffiti og gatekunst som visuelle uttrykksfelt.

Begrunnelse for fremleggelse for bystyret:

Byrådets fullmakter § 1.3 Bystyrets enekompetanse og ansvar, ledd a og b.

Bystyret fatter overordnede vedtak om kommunens virksomhet, og har ansvaret for å utvikle langsiktige strategier og planer som legger føringer for kommunens aktivitet.

Sak om *Graffiti i Bergen* ble behandlet i byrådet 20. desember 2004. Det ble fattet følgende vedtak i punkt 2:

- *Byrådet ber om at utarbeidelse av en langsiktig graffitiplan, inkludert plan for åpning av én graffitivegg i hver bydel, samt strategi for fjerning av ulovlig graffiti, startes opp i tråd med saksutredningen*

Byrådet innstiller til bystyret å fatte følgende vedtak:

1. Bystyret vektlegger satsning på graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, og anser dette som et positivt bidrag til videreutvikling av byens eksisterende kulturliv.
2. Bystyret vedtar Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen - Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015 og de strategier og tiltak slik det fremkommer i saksutredningen.
3. De økonomiske rammene for handlingsdelens tiltak løses innenfor kulturområdets samlede budsjetttramme for perioden

Monica Mæland
byrådsleder

Harald Victor Hove
byråd for kultur, kirke, idrett og eierskap

Vedlegg: Graffitikart

Saksutredning:

Graffiti og gatekunst i kulturbyen Bergen -Utredning og handlingsplan for perioden 2011-2015

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1 Innledning

2. Introduksjon til temaet graffiti og gatekunst

- 2.1. Definisjon og avgrensning
 - 2.1.1. Graffiti; *Tag, ThrowUp* og *Piece*
 - 2.1.2. Graffiti som prestasjonskultur/estetiske koder
 - 2.1.3. Gatekunst
- 2.2. Graffiti og gatekunst i kunstperspektiv
- 2.3. Graffitikunst lokalt

3. Hvorfor en plan for lovlig graffiti?

- 3.1. Byrådsvedtak i saken
- 3.2. Planens forankring i Bergen kommunes kunst og kulturpolitikk
 - 3.2.1. Profesjonelle uttrykk
 - 3.2.2. Amatørkultur
 - 3.2.3. Ungdomskultur
- 3.3. Tiltak i bydelene
 - 3.3.1 Lovlige vegger/utsmykningsoppdrag
 - 3.3.2 Kurs/arrangement
- 3.4. Gevinster ved valg av en sammensatt løsning kontra nulltoleranse

4. utfordringer og sentrale veivalg i det videre arbeidet med graffiti

Hovedutfordring 1: Styrking og synliggjøring av graffiti som estetisk uttrykk på profesjonelt- og amatørnivå

- 4.1. Delutfordring knyttet til utøvernes behov
- 4.2. Delutfordring knyttet til legitimering av uttrykket
- 4.3. Delutfordring knyttet til formingen av det offentlige rom

Hovedutfordring 2: Kompetanseheving og internasjonalt samarbeid

- 4.4. Delutfordring knyttet til kompetanseheving for ungdom
- 4.5. Delutfordring knyttet til internasjonale samarbeid

Hovedutfordring 3: Ivaretagelse av estetisk hensyn i forbindelse med fjerning

- 4.6. Delutfordring knyttet til ivaretagelse av mangfold
- 4.7. Delutfordring knyttet til ivaretagelse av utøvere

5. Visjon, målsetning, strategier og tiltak

- 5.1. Visjon
- 5.2. Målsetning
- 5.3. Strategier og tiltak
 - 5.3.1. Strategi A
 - 5.3.2. Strategi B
 - 5.3.3. Strategi C

6. Budsjett

7. Graffitiordliste

8. Liste over vegger

Graffitien henter sitt uttrykk fra tegneserier, grafisk design, reklame og moderne kunst, fra bygårder og portrom, høyblokker og bilkøer, heisekraner og våt asfalt, neonlys og menneskemengder. Det er en stil preget av fart, bevegelse, urbanitet, maskulinitet, aggressivitet, ertende lek og forsvarskamp. (Cecilie Høigård, Gategallerier)

1 Innledning

Hva preger byen vi bor i, og hva skal komme til uttrykk i det offentlige rom? Som flyktige inntrykk og stadig skiftende utstillinger i et travelt bylandskap, er graffiti og gatekunst urbane uttrykksformer som treffer mange mennesker der de er. Graffiti skaper reaksjoner; den kan forarge eller begeistre, men møtes sjelden med likegyldighet.

Det er et viktig kulturpolitisk mål å øke estetiske kvaliteter ved de fysiske omgivelsene som danner rammen rundt folks hverdag. Dette øker livskvalitet og trivsel, og er en sentral identitetsskapende faktor. Bergen kommune ønsker også å føre en kulturpolitikk som skaper et innovativt samfunn, og som befester Bergens posisjon som modig, åpen og kreativ kulturby. For å ivareta disse målsetningene er det viktig å anerkjenne lovlig graffiti og gatekunst som spennende visuelle samtidsuttrykk i det offentlige rom, ved siden av etablerte uttrykk som design, billedkunst, kunsthåndverk og arkitektur.

I ulike avisartikler og graffitistudier fremheves Bergen for i større grad enn andre norske byer å utøve toleranse og åpenhet i forhold til gatekunst og graffiti. Fremst gjennom å stille lovlige vegger til disposisjon, og ved å ivareta en god og åpen dialog mellom kommune og graffitimiljøet. Resultatene er godt synlige: flere vellykkede utsmykninger, økt estetisk kvalitet på uttrykkene på lovlige veggene, økt salg av graffiti på lerret, en ekspanderende gatekunstflora, og utøvere som markerer seg både nasjonalt og internasjonalt.

Bergen ønsker med denne planen å bygge videre på positive erfaringer, og være en foregangskommune som legger vilkårene til rette for lovlig graffiti som ungt visuelt uttrykk, og som aktuell og identitetsskapende ytringsform.

Ved å stille deler av byrommet til disposisjon for graffiti og gatekunst ivaretar man også visuell ytringsfrihet. Hvem som har definisjonsmakt og rett til å synes i det offentlige rom er viktige demokratiske spørsmål, og det er kommunens oppgave å gjøre plass til mangfold og mange ulike stemmer i denne diskusjonen.

Planen er ledd i kommunens sammensatte tilnærming til graffiti, der man har valgt å finne den riktige balansen mellom på den ene siden å arbeide forebyggende og raskt fjerne uønsket graffiti, og på den andre siden fokusere på opplæring og lovlige tiltak. Med en slik tilnæringsmåte kan graffiti og gatekunst bære i seg kilden til en rekke fordelaktige utviklingstrekk, ikke bare for utøverne, men også for byens befolkning: en blomstrende kunstform, myndiggjort ungdom, og ikke minst en spennende utforming av unike, levende offentlige steder.

Oppbygging av planen: Kapittel 2 og 3 utgjør en utredningsdel, som skisserer bakteppet og premissene for utarbeidelsen av en graffitiplan. Kapittel 4 og 5 utgjør handlingsdelen av planen, og omfatter utfordringer, mål, strategier og konkrete satsninger for planperioden.

2. Introduksjon til temaet graffiti og gatekunst

Det har siden 2004 vært politisk vedtatt at Bergen kommune skal ha en egen plan for graffiti og gatekunst som ytringsform. På bakgrunn av at graffiti og gatekunst er uttrykksformer som mange ikke har inngående kjennskap til, utgjør det følgende kapittelet en kort introduksjon til temaet.

2.1. Definisjon og avgrensning

Graffiti og gatekunst er ikke-kommersielle, ikke-institusjonaliserte uttrykk, som tradisjonelt sett oppføres ulovlig på offentlige steder, og som er godt integrert i det urbane byrommet. Som regel er utøver anonym, eller bruker artistnavn.

Graffiti (it. flertall av *graffito* 'inrissing' opprinnelig av gr. *grapho* 'skrive') i betydningen det å risse inn eller skrive på offentlige steder, er et like gammelt fenomen som skrivekunsten. Denne planen omfatter imidlertid bare uttrykk som har sin bakgrunn i den såkalte spraykunstgraffitien som oppstod på 1960-tallet.

"A logo for the ego" (Manco)

2.1.1. Graffiti, - Tag, Throw-up og Piece

Den spraykunstformen vi i dag forbinder med ordet graffiti har sitt utspring i hiphopkulturen i New York på slutten av 1960-tallet. På grunn av økonomiske nedgangstider og økt fraflytting, var enkelte fattige sentrumsbydeler i denne perioden preget av mye vold og gjengkriminalitet. Som et alternativ til voldelige gjengoppgjør, begynte enkelte å markere seg i nabolaget ved å skrive sine kallenavn eller gjengnavn på vegger. Graffitien ble slik en måte å signalisere stedstilhørighet på. Det var viktig å være synlig i form av flest mulig signaturer, og å dekke en hel by med sin *tag* (merkelapp / signatur) Å 'være oppe', dvs å spre sin signatur over størst mulig del av byen gav status og respekt innad i miljøet.

Graffitiutøvere omtaler seg selv som *writere* (direkte oversatt skrivere) eller i Norge gjerne som malere. I *tag*'en, skriver maleren navnet sitt i sin egen unike stil. En mer avansert form for tagging er *throw-up*, der malerne bruker mer kompliserte bokstaver, som *boblebokstaver* eller *wild style*. All graffiti har sitt utspring i *tag*'en, og bruk av navn og skriftegn er en svært sentral del av estetikken i graffitiuttrykket. Å skille mellom graffiti som 'pent/kunst' og tagging som 'stygt/hærverk' er med andre ord en forenkling. I spørsmål om fjerning av ulovlig graffiti er det derfor viktig å være tydelig på at den avgjørende faktor for lovlighet ikke først og fremst er hva som er malt, men hvor arbeidet er utført.

Et annet sentralt element i graffitien er *piece*'en (av engelsk *masterpiece*, mesterverk) som er større fargebilder laget med spray på vegger eller på andre objekter i byrommet. Formspråket her er strengt, og man skal mestre mange koder og estetiske elementer for å kunne gjennomføre en god *piece*. *Piecer* kan gjerne bestå av ulike bilder av bokstaver i kombinasjon med ulike typer figurer (*characters*). De beste *piecene* er såkalte *burn*'ere. Her har gjerne flere malere gått sammen om å lage en felles *piece* som dekker en hel vegg. Dette er en tidkrevende arbeidsprosess som sjelden utføres ulovlig. Når man hører ordet graffiti er det oftest *piece*'er eller *burn*'ere man tenker på. En person som aldri lager *piece*'er, bare enkle *tag*'er, kalles en *tagger* i motsetning til *malere*/*writer* som kan gjøre begge deler.

2.1.2. Graffiti som prestasjonskultur/estetiske koder

Det er lett å la seg imponere over den tidsbruken som legges ned i planlegging, skissing og utføring av en *piece* eller en *burn*'er. Graffitiestetikken er et sinnrikt symbolunivers som ikke

er lett å avlese for uinvidde, til tross for at man finner graffiti i alle større byer over hele verden. Det er en internasjonal uttrykksform, og kan sees på som en kompetansekultur organisert etter klare strukturer med egne koder, mentorordninger og hierarkier basert på ferdigheter.

Graffiti er på mange måter en intern kommunikasjonsform. Graffitimalere henvender seg til andre graffitimalere i et eget universelt formspråk. At andre uinvidde skal se hva man har laget er likevel svært sentralt. Det å være synlig er avgjørende, og status opparbeides gjennom høy produktivitet og gjennom utvikling av teknikk, stil og originalitet. Å finne sitt eget særegne uttrykk er viktig, og det å 'bite' det vil si å etterligne andre, er en stor synd, og ansees som et kjennetegn på at man er en uerfaren maler.

Fakta: Kriterier for bedømmning

I følge kunsthistoriker og graffitiforsker Jacob Steffanson bruker malerne følgende kriterier når de bedømmer andres uttrykk:

1) teknikk 2) fantasi og originalitet 3) stil 4) farge 5) størrelse 6) fysiske utfordringer og innsats 7) lokalisering 8) risiko 9) tid 10) helhetlig inntrykk

Graffitimalere legger ned et omfattende arbeid i å planlegge, skisse, studere andres arbeider og forberede nye prosjekter. Forsker Cecilie Høigård, som har gjort en flerårig studie av norsk graffitikultur, drar sammenligningen til andre kunstutøvere og påpeker at malerne *"har mye til felles med ungdom som investerer store arbeidsmengder i daglige, timelange musikkøvelser: beherske teknikken, så det personlige og kunstneriske fritt kan spille seg ut"*

Graffitikulturen er både hierarkisk og demokratisk, på lik linje med andre uttrykk innen hiphopkulturen. Hierarkisk i betydningen at man har et stort element av konkurranse (*battles*) involvert, man skiller tydelig mellom bra og dårlig, nybegynnere (*toys*) og de beste (*kings*). Demokratisk i betydningen at uttrykket er åpent for alle, og alle får mulighet til å prøve seg. Malerne kan være organiserte i et *crew*, dvs en løst sammensatt gruppe som maler i lag, og som er organisert under et felles navn.

Det finnes klare etiske retningslinjer innen graffitimiljøet. For eksempel er det sjelden noen setter en *tag* over en *piece*, og det er sjelden noen maler over en *piece* med mindre de selv kan lage noe som er bedre. Man har også uskrevne regler som tilsier at man ikke sprayer på verneverdige bygg, kirker, kunstverk, gravmonumenter og private eneboliger. I enkelte tilfeller ser vi eksempler på at *taggere* ikke er like opptatte av disse uskrevne reglene som malere.

2.1.3 Gatekunst

De senere årene har man fått større variasjon i urbane uttrykksformer, og vi ser en rekke nye visuelle uttrykk som kan kategoriseres under sekkebegrepet gatekunst (*Street Art*) eller den såkalte *post-graffiti* bevegelsen. Herunder finner man bl.a. underkategoriene som:

- *Plakatkunst*- håndlagede eller printede grafiske uttrykk på papir, gjerne satt opp med tapet-/hveteklister på jevne overflater
- *Klistremerkkunst*- bildeuttrykk/tekstbudskap trykt på klistremerker, plasseres over store deler av byrommet, gjerne på små flater som lyktestolper, skilt, søppelspann osv
- *Sjablongkunst*- grafisk uttrykk/tekst som skjæres ut i papp eller andre materialer og overføres til en overflate med spraymaling

- *Intervensjon*- uttrykk som settes opp i interaksjon med eksisterende kunstverk, logoer, skilt e.l.

Felles for mange av disse uttrykkene er at det tidkrevende arbeidet med selve utforming gjøres før oppføring, slik at det går raskere å oppføre dem i store opplag. De er også gjerne enklere å fjerne enn tradisjonell graffiti.

Et annet fellestrekk ved disse nye uttrykkene, er måten de integreres i miljøet de settes opp i. Ofte settes objektene opp i direkte dialog med det lokale bysamfunnet, som kommentar til andre eksisterende skilt, logoer eller objekter. Målet er ofte å skape undring, stimulere til nysgjerrighet, eller stille kritiske spørsmål ved politiske og sosiokulturelle forhold, da særlig til kommersialisme og kapitalisme. Ivaretagelsen av gatekunst som uttrykk blir i et slikt perspektiv viktig for å ivareta yttingsfriheten, i form av retten til å prege det bybildet man er en del av, og mulighetene til å uttrykke seg i det offentlige rom. I historisk sammenheng kan man trekke paralleller til bruk av sjablonger sprayet på offentlige vegger som politisk protest i forbindelse med krig og revolusjon. Integreringen av fysiske objekter i uttrykket, og det direkte samspillet mellom uttrykk og omgivelser gjør det vanskelig å henvise gatekunstutøvere til lovlige vegger.

Uttrykk som sjablong og klistremerke kan synes noe lettere tilgjengelig for folk flest enn tradisjonell graffiti. I motsetning til graffitien som er preget av mange interne koder og estetiske føringer er gatekunsten preget av større frihet. Interessen og begeistringen disse nye uttrykkene vekker, kommer til uttrykk i ulike blogger som er dedikerte til dokumentasjon av byens nye uttrykk: *Mot veggen*, *GraffitiBergen*, *Skråblikk på Bergen* (Facebookgruppe), *Streetart Bergen* og så videre. Både BA og BT har også egne nettsider dedikerte til dokumentasjon av gatekunst, og det finnes egne google-maps med markering av hvor man kan finne god gatekunst i Bergen. Interessen for denne type gatekunst var også tydelig i BTs kåring av '*Beste gatekunst*' i 2009, der 4 av 5 nominerte uttrykk kan karakteriseres som gatekunst/ post-graffiti. Vinner ble da også et av sjablongkunstneren Dolk sine kjente verker: Hjertemannen.

Det er verdt å merke seg at mens det tradisjonelle graffiti miljøet er kjent for å være svært maskulint, og dominert av unge menn, er utøvere av de nye gatekunstuttrykkene gjerne noe eldre, kvinneandel synes høyere, og flere av utøverne studerer innen det visuelle estetiske fagområdet.

"Graffiti er virkelig forbløffende! Hvilken fenomenal oppfinnsomhet man kan finne der."
Pablo Picasso

2.2. Graffiti og gatekunst i kunstperspektiv

I omtaler av graffiti i kunstperspektiv trekkes gjerne paralleller til popkunst og konseptkunst fra -60 og -70-tallet. Her blandet man høy- og lavkulturelle referanser, og lot seg inspirere av industridesign, reklame og tegneserier. Hverdagslige, masseproduserte gjenstander ble plassert inn i en kunstsammenheng og slik gitt status som kunstobjekter. I gatekunsten er det lett å se likhetstrekk med for eksempel Duchamps kunst, der kritikken av kunstverkets tradisjonelt opphøyde status står sentralt. På samme måte som mange gatekunstnere gjør i dag, blandet også Duchamps kunst og trivialkultur gjennom sin bruk av readymade-objekter, ofte kombinert med ordspill og en subtil humor. Ut fra disse likhetstrekkene er det naturlig at utøvere innen popkunsten var de første som fanget opp estetikken i graffitiuttrykket.

Fakta: Marcel Duchamps (1887-1968)

Fransk-amerikansk kunstner og en sentral skikkelse innen dadaistbevegelsen i New York på 1920-tallet. Duchamps arbeidet mye med "readymades" eller "objet trouvé", dvs ferdige objekter som normalt sett ikke ansees som kunst, men som blir valgt ut og plasserte inn i en gallerisammenheng og presentert som kunst. Hans mest kjente readymade kunstverk er "Fountain" fra 1917; et urinal som ble plassert på en sokkel og signert med pseudonymet R.Mutt. Dadaismen har hatt stor betydning for utviklingen av popkunst og konseptkunst på 60- og 70-tallet

Det var først på åttitallet at kunsteliten fattet interesse for graffiti som kunstuttrykk. New York var i en økonomisk oppgangstid, og galleriene var på jakt etter nye urbane uttrykk og unge talenter. Galleriene begynte å stille ut graffitikunst, de mest kjente eksemplene er Keith Haring og Jean-Michel Basquiat. Flere popkunstnere innledet også samarbeid med graffiti-malere, for eksempel samarbeidet Andy Warhole med Basquiat. Det er også i denne perioden de innflytelsesrike filmene Wildstyle (1982) og Style Wars kommer ut (1983). Filmene sees på som de ultimate portrettene av hiphop'ens gullalder i New York, og fremstiller en by som eksploderer av ung kreativitet, lekenhet og nye kulturuttrykk.

Fakta: Jean Michel Basquiat(1960-1988) og Keith Haring (1958-1990)

Basquiat startet som graffiti-maler i New York, og arbeidet senere hovedsakelig med malerier inspirert av graffiti og gatekunst. På 1980-tallet samarbeidet han tett med popkunstner Andy Warhole. Basquiat sine verker er blitt utstilt på de fremste galleriene verden over.

Keith Haring startet sin karriere med å tegne med kritt på undergrunnen i New York. Haring sterte grafisk design, og ble sterkt inspirert av graffiti som uttrykk. Som Basquiat hadde også Haring et fruktbart samarbeid med Andy Warhole på 1980-tallet, og stilte ut både lerreter og veggmalier verden over. Haring arbeidet mye med kommersielle prosjekter, og hevdet selv dette var en måte å bryte ned barrierer mellom høy og lav kultur på.

Enkelte graffiti-malere ser kunstelitens interesse som en mulighet til å løfte graffiti som lovlig og respektert uttrykksform, nå ut til et kunstinteressert publikum, og gjøre graffiti til en levevei. Andre innen graffiti-miljøet er motstandere av å ta uttrykket ut av sin opprinnelige kontekst, og presiserer viktigheten av graffiti som et uavhengig uttrykk. Man kan finne uttrykk for at det å gjøre kommersielle oppdrag eller det å plassere graffiti i en gallerisammenheng er et svik mot uttrykket. En slik motstand bunner i graffitiens utgangspunkt som arbeiderklassens uttrykksform, en uavhengig måte å uttrykke seg på i en verden der eliten ikke var interessert i å høre deres stemme.

Det er like fullt et faktum at enkelte gatekunstnere, fremst innen sjablongsjangeren, har opplevd stor kommersiell suksess. I en klasse for seg finner vi den myteomspunnede britiske sjablongkunstner Banksy, som har hatt en eksplosjonsartet verdistigning på det europeiske kunstmarkedet de siste årene. Bildene hans har steget fra 2000 pund til opp mot 150 000 pund på et halvt år, og er blant annet solgt ved auksjonshuset Sothesby. Her har også kunstneren Dolk fra Bergen vakt stor begeistring. Da Banksy i 2009 åpnet sin soloutstilling i sin hjemby Bristol, stod tusenvis av gjester i kø i timevis for å slippe in.

2.3. Graffitikunst lokalt

Bergen fremviser et aktivt graffiti- og gatekunstmiljø. Martin Berdahl Aamundsen som står bak boken "Street Art Norway" kaller Bergen Street-art-hovedstaden i Norge, både på grunn av mange gode gatekunstuttrykk i byen, men også på grunn av at folk synes å sette mer pris på uttrykket her enn i andre norske byer.

På grunn av miljøets uorganiserte form er det vanskelig å anslå hvor mange aktive malere det finnes, og hvor mange som er bosatt i Bergen. Men med et søk på ulike nettsteder for gatekunst finner man i hvert fall mellom 10 og 20 ulike gatekunstsignaturer som går igjen. Antallet graffitimalere er vanskelig å anslå, men det finnes et lite miljø av dyktige eldre malere, og et noe større miljø av yngre seriøse utøvere, samt en del som bare driver med tagging.

I tillegg til det som utspiller seg på den lovlige veggen på sentralbadet, finnes det en del eksempler på bestående verk andre steder i byen blant annet Coderock's Ibsenutsmykning i Klostergarasjen, og hans Vodka-bestillingsverk på taket av Exhibition kjøpesenter, Dolks utsmykning på Kvarteret, utsmykningen av undergangen på Arna stasjon av de chilenske malerne Hesoe og Inti i samarbeid med Stepan Markin, utsmykning på hotell Neptun av Nemesis. Gatekunstnere som Dolk, Pøbel, Aram og Mir har flere sjablongverk som er ulovlig oppsatt, men som regnes som klassikere spredt over hele byen. Et av Dolks bilder i Strømgaten er også rammet inn og vernet av Bergen kommune.

Når det gjelder kjente utøvere fra Bergen er Dolk i en særstilling. Han har skapt seg et navn både nasjonalt og internasjonalt, og har hatt flere utstillinger i New York og London. Sammen med Pøbel fra Stavanger har han de senere årene stått bak en rekke utsmyningsprosjekter i stort format, blant annet på forlatte hus i Lofoten.

De fleste andre byer i Norge fører en relativt streng graffiti politikk, med fokus på hærverk og fjerning. Det finnes likevel flere dyktige utøvere både i Oslo og Trondheim. Stavanger har en noe mykere tilnærming og har lagt til rette for flere lovlige vegger, men kommunen har ikke utarbeidet noen plan for lovlig graffiti. I en artikkel fra januar 2011 fremhever den britiske avisen the Guardian Stavanger som en av fem byer på verdensbasis som det er verdt å besøke pga spennende gatekunstuttrykk. Dette er mye takket være streetartfestivalen Nuart som er inne i sitt tiende år. Festivalen er ledende i Norge på å fange opp, promotere og presentere de nye uttrykkene innen gatekunst. Festivalen er bygget på et ønske om å skape en plattform for samtidskunstnere som opererer utenfor de tradisjonelle gallerisystemene. I dag er festivalen er knutepunkt for utforskning og presentasjon av nye strømninger innenfor gatekunsten. Anerkjente kunstnere fra hele verden hentes inn og dekorerer en rekke store bygg i sentrum. I tillegg arrangeres også debatter, filmvisninger, arbeidsverksted og utdanningsopplegg. Egne guidede turer arrangeres for å vise frem utsmykningene.

3. Hvorfor en plan for lovlig graffiti?

Bergen kommune fikk stor oppmerksomhet i presse og offentlig debatt, da de i 2003 gikk inn for å støtte kuratorgruppen Kommando's ettårige graffiti prosjekt "Den 5.veggen." I prosjektet hentet Kommando inn noen av Norges dyktigste graffitimalere til å dekorere bakveggen på Bergen Kunsthall. Samtidig stilte man den nederste delen av veggen til lovlig disposisjon for andre graffitimalere.

Tanken var at unge malere skulle få inspirasjon fra de etablerte malerne, og dette ville øke den estetiske kvaliteten på graffitien i Bergen. Kommando presenterte det å male graffiti som en positiv aktivitet som kunne rekruttere ungdom til kreative yrker. Filosofien var enkel: ulovlig graffiti må gjøres raskt; med en lovlig vegg kunne graffitikunstnerne få tid til å lage mer avanserte ting. Man ønsket videre å innlede en åpnere dialog mellom graffiti miljøet og kommunen, og å gi folk flest et mer positivt inntrykk av graffiti som estetisk uttrykk.

Både i lokale og nasjonale aviser pågikk det en engasjert og langvarig debatt både i forkant og etterkant av prosjektet, der mye av diskusjonen dreide om hvorvidt lovlige vegger førte til mer eller mindre ulovlig tagging. I etterkant utarbeidet Kommando en rapport som konkluderte med at det i løpet av prøveprosjektet var blitt en bedre dialog mellom kommune og graffiti miljø, at kvaliteten på graffitien var høynet, og at det var blitt større respekt for uttrykksformen i byens befolkning.

I evalueringen legges det vekt på at kvalitetsøkningen knyttes til to forhold: For det første at lovlige vegger gir malerne mer tid til forberedelse og utføring. For det andre at de uskrevne lovene i miljøet tilsier at man ikke maler over en piece uten at man mener man kan male noe kvalitativt bedre. På denne måten er det snakk om en positiv spiral, der malere som stilles overfor graffiti av høy kvalitet aspirerer til å høyne kvaliteten på sitt eget arbeid.

Med hensyn til spørsmålet om den lovlige veggen hadde ført til mer eller mindre tagging, gjennomførte Kommando formelle og uformelle samtaler med huseierne i nærområdet. Seksjon for kunst og kultur gjennomførte også en spørreunde per telefon til de nærmeste naboene. Konklusjonen var den samme: Huseierne oppgav at taggingen i området rundt den lovlige veggen verken hadde økt eller minsket. Av de nærmeste naboene var det særlig Grieghallen og Bergen Kunstmuseum som i forkant av prosjektet gikk sterkt offentlig ut og var kritiske. I etterkant snudde Grieghallen og mente prosjektet var svært vellykket. Bergen Kunsthall mente at det ikke hadde forekommet tagging på deres bygg i perioden da den lovlige veggen eksisterte, noe de også mente å ha datert videodokumentasjon på.

3.1 Byrådsvedtak i saken

Ut fra de positive erfaringene med "Den 5.veggen" ble det arrangert tverretatlige møter mellom ulike avdelinger i kommunen, politiet og graffiti miljøet. Her ble det skissert forslag til hvordan Bergen kommune videre skulle utarbeide en plan for lovlig graffiti.

- I desember 2004 fattet byrådet følgende vedtak: "*byrådet ber om utarbeidelse av en langsiktig graffitiplan, inkludert plan for åpning av én graffiti vegg i hver bydel, samt strategi for fjerning av ulovlig graffiti*" (sak 1724/04, pkt 2.) Samtidig ble det vedtatt at nord- og østveggen på det kommunale bygget Sentralbadet i Bergen sentrum skulle stilles til disposisjon for lovlig graffiti. Byråden presiserer i denne saken at: "*Å tillate og å legge til rette for lovlige graffiti vegger i Bergen, er i tråd med Bergens ambisjoner om å fortsatt være en markant kulturby med et mangfold av kulturelle og kunstneriske uttrykksformer.*"
- Høsten 2005 åpnet de lovlige veggene på Sentralbadet.
- Januar 2011 vedtok byrådet "Strategi for håndtering av ulovlig graffiti og tagging i Bergen," byråds sak 1022/11, en sak fremmet av byråd for byutvikling, klima og miljø. Byrådet vedtok følgende:
 1. Det innføres nullvisjon mot ulovlig tagging og graffiti.
 2. Det startes opp arbeid med en handlingsplan for håndtering av tagging og graffiti.

3. De to hovedstrategiene som er nevnt i saksutredningen, legges til grunn for videre arbeid.
4. Det skal arbeides for å sikre rask fjerning av ulovlig tagging.
5. Overvåkning, anmeldelser og straff som virkemiddel avklares nærmere i samarbeid med politiet, basert på erfaring fra andre byer.
6. Det settes i gang arbeid med holdningskampanjer og holdningsskapende arbeid overfor huseiere og aktører innenfor dette feltet.
7. Det etableres et samarbeid mellom kommunens etater og andre offentlige instanser som er berørt av utfordringene knyttet til tagging og graffiti. Det opprettes en egen "task-force" gruppe innenfor etaten Byggvedlikehold som kan følge opp meldinger og tilby fjerning av ulovlig tagging og graffiti til selvkost.
8. Det skal arbeides for økte økonomiske og personmessige ressurser i kommunen for håndtering av ulovlig tagging og graffiti.

I saken vedtas det jmf pkt 3 at det parallelt skal arbeides med en strategi for tilrettelegging for graffiti som lovlig kunstnerisk uttrykk, og at tiltakene her er underlagt ansvarsområdet til seksjon for kunst og kultur, i tråd med vedtaket fra 2004. Ansvar for utarbeidelsen av en fjerningsstrategi er dermed ivarettatt av byrådsavdeling for byutvikling, klima og miljø, og omtales ikke videre i denne planen.

Resultatet er at Bergen kommune vil praktisere en sammensatt tilnærming til graffiti, som kombinerer effektiv fjerning av ulovlig graffiti, konstruktiv dialog med graffitimiljøet, og tilrettelegging for graffiti som visuelt uttrykk.

3.2 Planens forankring i Bergen kommunes kunst og kulturpolitikk

Plan for lovlig graffiti og gatekunst er forankret i Bergen kommunes kunst og kulturpolitikk, og må sees i forhold til flere eksisterende planer:

3.2.1. Profesjonelle uttrykk

I plandokumentet Kunstbyen Bergen 2008-2016 er det eksplisitt slått fast at Bergen skal være *"et toneangivende senter for graffiti som kunstform"* I samme plan heter det at *"Bergen kommunes kunstpolitikk skal være dynamisk, med fleksible virkemidler som hurtig kan fange opp et kunstliv i stadig utvikling og endring"*, og at *"kommunen skal vektlegge og styrke kunstfeltet som identitetsbygger for en mangfoldig by."*

Graffiti bør også sees i forhold til kunstplanens avsnitt "Kunst i offentlige rom", der det står at det skal arbeides for *"en bevegelse bort fra oppfatningen av "utsmykking" som dekor, til en situasjon der kunsten blir en av aktørene som bestemmer utformingen av bymiljøet, både i sentrum og i bydelene"*.

3.2.2. Amatørkultur

I plandokumentet Amatørkultur i Bergen 2008-2017 vedtas det å videreføre ordninger med lovlige vegger og prosjektbaserte tiltak innen graffitiuttrykket. Det presiseres at disse tiltakene har hatt mye å si for å øke kvaliteten hos malerne, og at god dialog mellom kommune og malere har ført til en positiv utvikling av miljøet.

3.2.3. Ungdomskultur

I det kulturstrategiske ungdomsprogrammet Signatur heter det at Bergen kommune står for en *kulturpolitikk for ungdom, som prioriterer ungdoms skaperkraft og ressurser både i verdiskaping og i kulturell og kunstnerisk utfoldelse*. Videre slås det fast at Bergen i sin

kultursatsning skal ”fremstå som en tolerant og inkluderende by for alle ungdomsuttrykk og grupper. Dialog, medvirkning og respekt skal være et overordnet mål og grunnleggende faktorer i den kommunale kulturpolitikken for ungdom.”

I Bergen kommunes strategiske plandokument for en fortsatt styrking av kunst- og kulturpolitikken i Bergen legges det stor vekt på ungdoms kreative kraft. Her heter det blant annet at man skal ”sette søkelys på hva ungdom definerer som meningsfylt for seg, og søke å tilpasse infrastruktur til ungdoms behov. Ivareta både individetsbehov for identitetsskaping og alles behov for opplevelser.

3.3. Tiltak i bydelene

Etter vedtaket i 2004 har det vært forsøk med flere lovlige vegger, og en rekke kompetansehevende graffititilbud i regi av kulturkontorene i de ulike bydelene:

3.3.1 Lovlige vegger/utsmykningsoppdrag:

- Åsane/Arna: Lovlig vegg ved U82 huset. Huseier er stiftelsen U82. Undergangen mot Rolland dekorert av Selegrenden borettslag. Undergang mellom Øyrane Torg og Arna Stasjon dekorert med byens lengste piece (30*2m) Prosjektet var initiert av graffitikunstner Stepan Markin og finansiert av Jernbaneverket, først med en utsmykning i 2003 og så igjen i 2009 med kunstnere fra Bergen og Chile. Det planlegges også lovlig vegg på Ådnahall fritidsklubb.
- Bergenhus/Årstad: Lovlig vegg på Sentralbadet. Midlertidig utsmykning på trafo ved Rothaugen skole. Midlertidig utsmykning på bakveggen på Aktivitetshuset Støpeskjeen. Utsmykning av inngangsparti på U1880 av kunstnerne Inti og Hesoe fra Chile.
- Fana/Ytrebygda: Utsmykning av vegg ved ”Linken” (ungdomsetasjen ved Fana kulturhus). Det er gjort henvendelse om å få gjort undergangen ved Nesttun som går under navnet "Nesttun Hall of Fame" om til lovlig vegg, men dette ble avslått på prinsipielt grunnlag.
- Fyllingsdalen/Laksevåg: Lovlig vegg ved Elvetun Ungdomshus. Fyllingsdalen bydelstyre fremmet i 2009 ønske om å gjøre flere underganger i bydelen lovlige, men Statens Vegvesen avslø. Fremmet ønske om å gjøre bunkersen ved Ungdommens Hus til lovlig vegg.

3.3.2 Kurs/arrangement:

- Det er gjennomført en rekke kurs i graffiti i Arna og Åsane i perioden 2006- 2010. I 2007 gjennomførte man prosjektet ”Ung kunst” der en vegg inne i Åsane senter ble dekorert. Graffitikunstner Stepan Markin har initiert flere internasjonale utvekslingsprosjekter, blant annet hentet han inn graffitikunstnerne Inti og Hesoe fra Chile, og deres internasjonale vandretstilling Graffiti Porteño. I forbindelse med denne utstillingen ble det arrangert flere workshops og graffitiarrangement.
- Det har vært faste ukentlige kurs i graffiti på Elvetun Ungdomshus i Fyllingsdalen. I 2009 ble det arrangert workshop på Elvetun, der den grafiske designeren Remi Juliebø arbeidet sammen med ungdom fra graffitimiljøet og lagde design på T-skjorter.
- En rekke ulike graffitiarrangement er gjennomført i regi av Hiphop-prosjektet Outline 1880: Bergen Dance Jam juni 2008, Bergen Graffiti weekend sept. 2008 med maleren Can2, Bergen Graffiti Jam juni 2009 med malere som CodeRock, Jame, Rock & Eksem med flere.
- Graffitikurs og utstilling på Impulsenteret, i samarbeid med Bergenhus og Årstad kulturkontor

- Graffitikurs for en ungdomsgruppe for psykisk utviklingshemmede på Vitalitetsenteret
- Det er gjennomført graffitikurs for ungdom ved *Linken*, ungdomsetasjen på Fana kulturhus. Det er også ved to anledninger gjennomført graffitikurs i regi av Fana og Ytrebygda kulturkontor i samarbeid med Hop ungdomsskole, med utsmykning både på plater og innvendig vegg.

3.4. Gevinster ved valg av en sammensatt løsning kontra nulltoleranse

I synet på graffiti finnes det to hovedstrømninger: På den ene siden å se på graffiti som et verdifullt visuelt uttrykk, i egenskap av de tekniske ferdighetene og estetiske kvaliteten som ligger til grunn. Ut fra et slikt syn kan graffiti i byrommet være et tegn på en moderne og levende by som ivaretar kreative krefter og mangfold i uttrykk. I motsatt ende av skalaen står oppfattelsen av graffiti som hærverk og noe som må fjernes og kontrolleres. Ut fra et slikt syn er graffiti i byrommet et tegn på forfall og forslumming. Det siste synspunktet kan føre til argumenter for nulltoleranse og kriminalisering av utøvere.

Enkelte byer som Oslo og Kristiansand fremheves som å hatt suksess med nulltoleranse for graffiti, i betydningen at taggingen er redusert. Det finnes likevel argumenter som taler for det motsatte. København som lenge førte en nulltoleransepolitikk har nå endret kurs, og arbeider med en sammensatt tilnærming. I løpet av to år der de praktiserte nulltoleranse økte den ulovlige graffitien med 56%. De konkluderte videre med at uttrykket ble kvalitativt forringet; det ble flere tags og throw-up, og færre piecer. Dette stemmer overens med Høigårds funn i Oslo, der hun mener at kriminaliseringen av malerne har ført til en mer aggressiv stil, dårligere kvalitet på uttrykkene, og en tilspissing i konflikten mellom graffiti miljøet og politiet, sporveien og kommunen.

Devon Brewer gjorde i 1992 undersøkelser på hva som fungerte best av tradisjonell fjerning og sammensatt graffiti bekjempelse. Han konkluderer med at metoder som ivaretar lovlig graffiti "have the potential to be cost-effective and provides writers with new opportunities."

Det finnes flere eksempler på at en graffiti politikk basert på respekt og dialog fungerer veldig godt. I Sverige har man for eksempel gode erfaringar med graffitiskoler i kombinasjon med lovlige vegger, både på Kungsholmen i Stockholm, i Uppsala og Norrköping. Her fremheves det som viktige suksesskriterier at tilbudene var godt planlagt og organisert, at malerne fikk stor innflytelse på opplegget, og at kommunepolitikerne møtte den lokale graffiti kulturen med åpent sinn, kunnskap og dialog.

Fakta:

Fører graffiti til kriminalitet?

Undersøkelser gjort både i Norge og andre skandinaviske land tyder på at det finnes ingen reell sammenheng mellom kriminalitet og graffiti. Professor Staffan Jacobsens studier av graffitimalere konkluderte med at den typiske maleren slett ikke stemte overens med medias og politiets negative bilde. Han fant at de unge malerne hadde samme gjennomsnittskarakter som andre elever i same årskull. I kunst derimot var gjennomsnittskarakterene signifikant høyere enn gjennomsnittet. Flere av malerne hadde også foreldre i kreative yrker. Malernes fritid bestod stort sett i å sitte hjemme og skisse, eller å være med venner. Ingen av de undersøkte hadde vært fengslet eller dømt for alvorlig kriminalitet, i de tilfeller det var snakk om lovbrudd bestod disse av ulovlig utført graffiti.

Andre byer som fremheves som gode eksempler er Brügge i Belgia, som er tildelt European Crime Prevention Award for sin håndtering av graffiti. Her har man praktisert en rask og effektiv fjerning av ulovlig graffiti, i kombinasjon med flere lovlige vegger og tilrettelegging av graffiti som visuelt uttrykk. Man omtaler her bevisst graffiti i positive ordelag, som kunst, ikke hærverk.

I Sydney, og andre byer i Australia har man også hatt gode resultater med en sammensatt løsning. Her har man helt fra midten av -80-tallet valgt å fokusere på graffiti som del av lokalmiljøtiltak rettet mot ungdom, en strategi som også oppmuntrer ungdom til å oppholde seg i distriktene, i stedet for å trekke inn til byene på jakt etter steder å få utløp for sin kreativitet. I disse prosjektene rettet man seg også direkte mot såkalt vanskelig ungdom som var i faresonen for å begå kriminelle handlinger. Gjennom tett oppfølging, opplæring og gode muligheter for lovlig utfoldelse er motivasjonen for å ty til ulovlige uttrykksformer mindre.

En annen fordel med lovlige vegger og ivaretagelse av graffiti som visuelt uttrykk, er at man kan få økt kulturturisme til området, dersom man kan vise til høy kvalitet på arbeidene. Det er også et positivt trekk med oppbygging av uformelle nettverk rundt de lovlige veggene, der etablerte kunstnere deler erfaring og ferdigheter med mer uerfarne utøvere. Slik får ungdom øynene opp for at graffiti kan være mer enn bare enkel tagging.

4. utfordringer og sentrale veivalg i det videre arbeidet med graffiti

I det følgende skisseres sentrale utfordringer som må møtes for å oppnå målsetningen på feltet. Utfordringene møtes med strategier og konkrete satsninger for planperioden.

Hovedutfordring 1: Styrking og synliggjøring av graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk på profesjonelt- og amatørnivå

Som det er skissert innledningsvis er det allerede gjennomført flere vellykkede prosjekter som synliggjør graffiti som visuelt uttrykk i Bergen. Utfordringen for det videre arbeidet ligger i å skape et bydekkende og helhetlig tilbud av gode og relevante visningsarenaer. For å heve nivået innen feltet er det viktig å kunne tilby visningsarenaer for ulike nivåer; både for nybegynnere og semi-profesjonelle/ profesjonelle utøvere. Gjennom en styrking av feltet vil man kunne sikre talentutvikling, og spesialisering innen ulike retninger. Erfaringsmessig vet man at graffiti og gatekunst er viktige inngangsporter for en videre karriere innen kreative yrker som illustrasjon, grafisk design, tegneserie, arkitektur og så videre. Synliggjøring vil i hovedsak finne sted på tre ulike arenaer: Lovlige vegger og objekter i byrommet, utsmykningsoppdrag, og gallerier.

Grunnet uttrykkenes opprinnelige ulovlige praksis vil det videre finnes en parallell utfordring i form av et fortsatt behov for å befeste graffiti og gatekunst som legitime uttrykksformer overfor folk flest.

4.1. Delutfordring knyttet til utøvernes behov

Fra utøverne selv uttrykkes det behov for flere lovlige vegger for at det skal foreligge en reell mulighet for å utøve graffiti lovlig. Slik det er i dag er kapasiteten sprengt på Sentralbadveggen, som eneste lovlige vegg i sentrum. Det etterlyses også et differensiert tilbud, der noen sentralt plasserte vegger blir forbeholdt de dyktigste malerne, og kan fremvise et høyt estetisk nivå. Som skissert innledningsvis er graffiti-miljøet svært hierarkisk oppbygd,

og det er viktig å ha vegger som presenterer nybegynnere for inspirerende arbeider. Det etterlyses derfor også kuraterte vegger som kan vise det ypperste av graffiti og gatekunst i internasjonal målestokk, og det vil være nødvendig å inngå samarbeid med etablerte gallerier om dette.

Som tidligere nevnt hadde Bergen positive erfaringer med prøveprosjektet med 5.veggen, der kuratorgruppen Kommando samarbeidet med Bergen Kunsthall. Det vil i planperioden inngås lignende samarbeid med Bergen Kunstmuseum, som har vist både interesse for og kompetanse på å presentere samtidskunst og nye utøvere av høy kvalitet. Det er ønskelig få til kuraterte ytre visningsvegger, som man for eksempel har hatt på Tate Modern i London, der man brukte museets fasadevegg til å stille ut internasjonalt anerkjente gatekunststartister som representerte moderne urbane uttrykk. Gjennom å plassere kunsten på utsiden av veggene beholder man tilknytningen til det offentlige byrommet som er sentralt for både graffiti og gatekunst, samtidig som man bygger broer til det etablerte kunstmiljøet, og signaliserer høy kvalitet på det visuelle.

Andre behov som bør tas hensyn til er værforholdene. Vestlandsværet kan skape utfordringer for et uttrykk som skal utføres i friluft. Ved å legge til rette for lovlige vegger i underganger og gangtunneller vil malerne ha mulighet til å stå tørt og bruke god tid på arbeidene sine. Mer tid betyr høyere kvalitet. Underganger er også gode arenaer for utsmykningsoppdrag, noe det alt finnes flere gode eksempler på i Bergen. I denne sammenheng er det viktig å ta hensyn til helse- og sikkerhet hos utøverne, slik at kun underganger med god ventilasjon benyttes.

En annen sentral utfordring er å ivareta utøvere i startfasen. Ved å satse på lovlige lavterskelvegger eller prosjektvegger i tilknytning til kommunalt finansierte- eller kommunalt eide kulturbygg i alle bydeler, vil man få etablert disse som nybegynnervegger i tilknytning til ungdoms nærmiljø. Slik vil man avlaste sentrumsveggene, få flere vegger der man kan trene opp ferdigheter, og gjerne skape et aktivt miljø rundt veggene som er preget av andre beslektede aktiviteter som skateing, tricking, breaking og lignende. Legger man lovlige vegger ute i bydelene, og tilrettelegger for ungdoms involvering i utforming og administrering av veggene, kan man begrense behovet for å trekke inn mot sentrumskjernen, og styrke tilhørigheten til lokalmiljøet. Ved å knytte disse veggene til eksisterende ungdomsarenaer vil man også kunne følge tettere opp med holdningsskapende arbeid, bevisstgjøring om graffitietik, og respekten for verneverdige bygninger og folks private eiendommer. Alle lovlige vegger skal ha et skilt eller merke, som viser at veggen er godkjent for graffiti.

4.2. Delutfordring knyttet til legitimering av uttrykket

I takt med den eksplosjonsartede utbredelsen av hiphopkulturen, ser man at graffiti i økende grad anerkjennes som legitim offentlig kunst, både i fagmiljø og blant folk flest. Med sitt urbane utspring er det et uttrykk som er skreddersydd de offentlige rommene i en moderne by, og står for mange som et symbol på det unge og urbane. Dette ser vi ikke minst gjennom hvor ofte graffitiestetikk blir brukt i reklame og markedsføring. Likevel forbinder mange fortsatt graffiti med ulovlig praksis og forsøpling. Utfordringen for det videre arbeidet ligger her i å skape en gjennomgående positiv innstilling til graffiti som estetisk uttrykk, og klare å dra klare grenser mellom ønsket og uønsket praksis.

Diskusjoner rundt graffiti som kunst er omstridt, og omhandler ofte motsetningsparet hærverk og kunst i betydningen stygt og pent. I den sammenheng er det på sin plass å påpeke at samtidskunst sjelden har som mål å behage eller å være vakker. Kunsten skal vekke

reaksjoner, og bryte med forventninger. Mye av dagens kunst er relasjonell, og inviterer mottageren til aktiv deltagelse.

De kjennetegnende egenskapene ved graffiti- og gatekunstuttrykket (det forgjengelige, spontane, aktuelle, dialektiske og kontroversielle), er kvaliteter som man gjerne etterstreber å fange opp i andre visuelle uttrykk og tverrestetiske prosjekter. Det finnes flere eksempler på at ferdigheter og teknikker som er utviklet eller forbedret innen graffiti og gatekunst, tilbyr etablerte kunstformer nye uttrykksmåter, inspirasjon og teknikker. Utfordringen ligger i å gjøre Bergens befolkning oppmerksom på dette. Ved å styrke og fremheve disse egenskapene, og gi kuraterte vegger og lovlige vegger med høy kvalitet en sentral plassering, vil man kunne skape et positivt bilde av graffiti som uttrykk hos folk flest.

En sentral utfordring ligger i at byens innbyggere har ulike interesser når det gjelder utforming av byrommet. Når graffiti og gatekunst omtales som hærverk, er det snakk om en kollisjon mellom to ulike oppfatninger. Fra malernes ståsted driver de med forskjønningsprosjekter, ikke hærverk. Seriøse spraymalere og gatekunstnere mener at stedene de maler blir finere enn før, og at det offentlige rom tilhører alle, og derfor bør ha plass også til graffiti som en av flere uttrykksformer. I empiriske studier fremhever flere gatekunstnere at motivasjonen for deres utøvelse er å pynte opp kjedelige områder og personliggjøre byrommet, og at de respekterer verneverdige bygg, minnesmerker osv.

Som nevnt innledningsvis er det mange av Bergens innbyggere som uttrykker stor begeistring for gatekunstuttrykk i bybildet. Utfordringen er å bygge videre på dette engasjementet, og synliggjøre de positive sidene ved graffiti. Man må få frem mangfold og kreativitet gjennom å skape blest rundt dyktige utøvere, engasjere befolkningen, og fremheve de estetiske sidene ved uttrykket. Her kan man også gjøre nytte av de uskrevne reglene i graffiti-miljøet, som tilsier at man sjelden setter en tag over et større arbeid. Ut fra en slik logikk kan man argumentere for at ved å åpne opp for å dekorere vegger og elementer i byrommet med større *piece*'er kan man redusere antallet enkle *tag*'er. Her er Jernbaneverkets finansiering av utsmykning av Arna Stasjon et godt eksempel. Her har man sett at utsmykningen gjort av dyktige utøvere har ført til at man får svært få enkle *tag*'er på veggene. Liknende gode erfaringer har man hatt i Brisbane, Australia, der en rekke el-skap er stilt til disposisjon for graffiti. Malere sender inn en skisse, og blir tildelt et skap som kan dekoreres. *Piece*'en får stå et halvt år, før den fjernes og en ny maler får overta "lerretet".

4.3 Delutfordring knyttet til definisjonsmakt i det offentlige rom

Menneskers yrkesmessige- og sosiale mobilitet er økt kraftig, og nordmenn flytter mer på seg nå enn tidligere. Flere mennesker søker seg til byene, og dette skaper behov for nye urbane møtesteder. Planlegging og utforming av byen er viktig for menneskers trivsel, og handler om mer enn bare arkitektur og gatestruktur. Staten har de siste tiårene økt sitt engasjement for å bedre kvaliteten i de fysiske omgivelsene, og formgivningen i samfunnet blir tillagt større vekt. Kunst er en viktig del av tilværelsen, og en viktig kilde til opplevelser og ny innsikt. Gjennom kommunale og statlige ordninger for utsmykning av offentlige rom, får kunstnere over hele landet nå ut til et bredt publikum, og blir viktige aktører i formingen av miljøet for menneskene som beveger seg i landskapet der.

I Bergen finnes det i dag flere gode eksempler på at graffitikunstnere er brukt til utsmykningsoppdrag både på private og offentlige bygg i byrommet. Utfordringen for det videre arbeidet blir å tydeliggjøre graffiti og gatekunst som sentrale elementer i det urbane offentlige rom, og som estetiske uttrykk som bør fanges opp av disse ordningene. Graffitiens

forgjengelige natur gjør at både kunsten og stedet den er plassert på holdes aktuelt og relevant. Uttrykkene har potensiale til å skape fysiske eller virtuelle rom, som mennesker kan identifisere seg med, og som samtidig stimulerer til refleksjoner rundt bruken av offentlige steder.

I studien 'Graffiti, Regulation, Freedom', argumenterer Elisa Arcioni mot antagelser om at et sted med mye graffiti nødvendigvis betyr at stedet har høy andel kriminalitet, eller er preget av forfall. Sammen med andre forskere hevder hun at et sted som er preget av god graffiti kan signalisere en bevisst byplanlegging som legger til rette for at ulike befolkningsgrupper møtes, en by som ivaretar tilgjengelighet, toleranse, og en kulturpolitikk som støtter ungdom og kunst.

Det finnes flere eksempler på steder der man har brukt lovlig graffiti som virkemiddel for å forbedre utseendet og øke bruken av oversette og forfalne områder. I New Brunswick hadde man for eksempel problemer med mye ulovlig tagging på en lang murvegg som gikk langs en offentlig gang- og sykkelsti. Stien var overgrodd, forsøplet, og ble oppfattet som farlig. Gjennom iverksetting av et prosjekt som innebar å gjøre murveggen tilgjengelig for graffiti og gatekunst fikk stedet en revitalisering. Det ble et sted der kunstnere møttes for å utveksle erfaringer, og som folk oppsøkte for å oppleve spennende visuelle uttrykk. Utfordringen er å få til vellykkede lokale kunstprosjekter av denne typen, noe som vil kunne fremme følelsen av eierskap og stolthet knyttet til sted, skape landemerker og distinkte kjennetegn i det urbane landskap, og øke bruken av det offentlige rommet.

Urban arkitektur og måten vi utformer byrommet på kan leses som tegn på vår tidsånd av kommende generasjoner. Som det tydelig fremkommer i avsnitt om arkitektur og offentlige rom i St.meld. nr. 48 *Kulturpolitikk fram mot 2014*, skal byplanlegging også ivareta ulike interesser og interessemotsetninger, om tilgjengelighet eller attraktivitet for ulike grupper. Her presiseres viktigheten av en åpen offentlig debatt om estetikk i offentlige rom, for å sikre bred interesse og oppmerksomhet rundt byplanlegging og byggeprosjekt. Graffiti og gatekunst som ytringsformer bør derfor behandles i Bergen kommunes kommende byromsmelding.

Bergensere er kjente for å ha sterke meninger om utseendet på byen sin, dette ser man fra eksempler som diskusjonen rundt plasseringen av Bård Breiviks søyler på Torgallmenningen, eller rundt plasseringen av kunstverket Den Blå Steinen. I det siste tilfellet var skepsisen stor blant enkelte av byens innbyggere, men man ser i dag at dette er blitt et av byens mest brukte møte- og navigasjonspunkt i sentrum. Bergen kommune har tradisjon for bevisste føringer på hvordan byen skal fremstå visuelt, og dette er en viktig del av byens personlighet. I spørsmål om å få gjøre graffiti- og gatekunst tilgjengelig for allmennheten i statlig- eller kommunalt eide underganger og på offentlige bygningselementer, kan man argumentere ut fra beslektede eksempler der en vedtatt politikk for utforming av det offentlige byrommet fører til begrensning i eiers rådighet. En slik innskrenkning kan finne sted når formålet er å tilgodese en større krets, allmennheten eller kommende slekter, i tilfeller der dette kolliderer med den enkelte eiers individualinteresse. Eksempelvis må man som huseier på Torgallmenningen forholde seg til en bestemt fargepallett for å ivareta det helhetlige estetiske inntrykket på allmenningen. På lik linje med at man som huseier i sentrum må følge plan og bygningslovens føringer for byggeskikk, bør et vedtak i bystyret om at man skal legge til rette for graffiti i underganger og gangtunneler bety at staten som grunneier så langt det er mulig imøtekommer dette ønsket. Her går bystyrets vedtak og hensynet til allmennhetens interesse foran statens interesse som eier, og kommunen bør gå i tett dialog med for eksempel Statens Vegvesen.

I Bergen ser vi endringer i bystrukturen grunnet økt fortetting i enkelte områder. Det oppstår for eksempel ny senterdannelse langs bybanetraséen. I kommuneplanens arealdel 2006-2017 er det presisert at *fortetting skal tilføre et område nye kvaliteter og en urban utforming. Man skal fremme nyskapende og tidsmessig arkitektur og byromsforming med høy kvalitet.*

Utfordringen ligger her i å inkorporere graffiti og gatekunst i denne type urban byromsforming, og stimulere til spennende utsmykningsoppdrag, og nyskapende arkitektoniske prosjekter. Det finnes for eksempel en rekke dyktige graffiti- og gatekunstutøvere som samtidig besitter kompetanse innen ulike estetiske fagretninger som arkitektur, illustrasjon og grafisk design.

For å imøtekomme ovenstående utfordringene er strategi A *Økt synliggjøring av graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, både på profesjonelt- og amatørnivå*

Hovedutfordring 2: Kompetanseheving og internasjonalt samarbeid

Som skissert i innledningen er det siden 2003 gjennomført flere kompetansehevende tiltak i bydelene, da særlig rettet mot ungdom. Utfordringen for videre satsning ligger i å formalisere dette arbeidet for å skape forutsigbare kompetansehevende tilbud og utvekslingsmuligheter. Det vil være nødvendig å fokusere ytterligere på internasjonale samarbeid for å styrke de semiprofesjonelle- og profesjonelle utøverne innen gatekunst og graffiti.

Fra utøvernes side er det også fremhevet at det er behov for å samle miljøet ytterligere, og styrke de nettverkene som alt eksisterer. Utfordringen her vil ligge i å finne gode arenaer der ulike aktører kan møtes og utveksle erfaringer og ferdigheter, arbeide frem nye prosjekter og nyskapende uttrykksmåter. En annen sentral utfordring innen kompetanseheving vil være å stimulere til nye samarbeid på tvers av ulike sjangere og kreative felt, både med etablerte og uetablerte utøvere, på tradisjonelle og nye visningsarenaer. Meningsutvekslinger, faglig debatt, prøveprosjekter og forskning som kan styrke uttrykkenes posisjon innen kulturfeltet bør stimuleres og synliggjøres.

4.4. Delutfordring knyttet til kompetanseheving for ungdom

Ved siden av å se på graffiti som en uttrykksform motivert av indre skapertrang, individuelle ferdigheter og kreativitet, kan man også se på graffiti i kulturperspektiv, som en form for massekommunikasjon eller interaktiv yringsform som både involverer avsender og mottaker. I dette perspektivet blir fortolkningen av graffiti en måte å avlese samfunnet malingen er skapt i, eller som representasjoner av en spesiell subkultur. Utfordringen i denne sammenheng blir å ivareta det særegne ved ungdoms skaperkraft som en viktig del av samtidskulturen.

Sammenlignet med andre alderssegment er ungdom mindre preget av tradisjonelle smakspreferanser og etablerte handlingsmønstre, og nye trender oppstår gjerne i ungdomsmiljø. I ungdoms kontinuerlige arbeid med å skape og gjenskape sin identitet, oppstår nye uttrykksformer, aktiviteter og stilarter som kan oppnå større bredde etter hvert. På denne måten ser vi at i utgangspunktet marginale subkulturelle ungdomsfenomen kan utvikle seg til å bli dominerende trender. Her er HipHop-kulturen et godt eksempel. Det som startet som en subkultur blant arbeiderklasseungdom i New York, er i dag blitt internasjonal kommersiell underholdningsindustri. I denne sammenheng kan det å fremme kompetansen på graffiti og nye estetiske samtidsuttrykk også sees på som interessant ut fra et næringsperspektiv.

Utfordringen ved det videre arbeidet blir å styrke det langsiktige arbeidet knyttet til kompetanseheving for ungdom. Gjennom fokus på medvirkning og tett dialog med lokale kulturkontor bør graffiti bli en naturlig del av satsningen på Hiphopbyen Bergen i tråd med

det kulturstrategiske ungdomsprogrammet Signatur2. Informasjon som legger til rette for lovlig graffiti, med oversikt over lovlige vegger, etikk, kursoversikt med mer bør samles og gjøres lett tilgjengelig. Gjennom ordningen Kjapt Svar vil man også kunne søke midler til prosjekter innen graffiti og gatekunst.

4.5. Delutfordring knyttet til internasjonale samarbeid

Graffiti er en internasjonal uttrykksform som er preget av utstrakt global kommunikasjon. Fra utøvernes side er det ytre ønske om årlige mønstringer med internasjonal profil for å etablere Bergen som graffiti-by, og for å heve nivået på det som produseres. Det har siden 2004 vært ulike spredte forsøk på å få til internasjonale mønstringer, eller arrangementer der utøvere kommer fra ulike land for å utveksle erfaring og kunnskap. Miljøet i Norge er relativt lite, og det er viktig å hente inspirasjon fra virkelig dyktige utøvere internasjonalt.

Utfordringene for det videre arbeidet blir å få strukturert disse samarbeidene, og få en forutsigbarhet og økt kvalitet på utvekslingene. Ved å legge til rette for mønstringer som inkluderer flere relaterte uttrykk, vil nedslagsfeltet blant publikum bli større, og det kan bidra til spennende prosjekt som involverer flere urbane sjangre.

For å imøtekomme disse ovenstående utfordringene vil strategi B i planen være *Kompetanseheving, økt internasjonalt samarbeid og styrking av lokale nettverk innen uttrykkene graffiti og gatekunst*

Hovedutfordring 3: Ivaretagelse av estetiske- og sjangerspesifikke hensyn, og sikring av uttryksmangfold

Bergen kommune har valgt en sammensatt håndtering av graffiti og gatekunst. Det vil si en løsning der man på den ene siden legger til rette for graffiti og gatekunst som viktige samtidsuttrykk, og på den andre siden iverksetter rask fjerning av uønsket graffiti på private- og offentlige bygg. Som skissert innledningsvis er dette en praksis som har vist gode resultater. Utfordringen i det videre arbeidet ligger i å tydeliggjøre grensegangen mellom ønsket og uønsket graffiti, og i å ivareta estetiske hensyn og utøverhensyn i forhold til fjerningspraksis.

4.6. Delutfordring knyttet til ivaretagelse av mangfold

En klar utfordring er ivaretagelsen av uttryksmangfoldet innen feltet. Uttrykkenes frie og uavhengige natur gjør det i noen tilfeller vanskelig å begrense utøvelsen til lovlige vegger. Dette gjelder særlig for gatekunstuttrykkene. Mange av disse har dialogen med omgivelsene som hovedvirkemiddel, og kan vanskelig oppføres på tilvist sted. Samtidig er det mange av byens innbyggere som uttrykker glede og begeistring for måten disse uttrykkene dukker opp på uventede steder i byrommet. For å ivareta denne type uttrykk vil man måtte utvise skjønn, og inngå løsninger for en differensiert fjerningsstrategi, der enkelte gatekunstvennlige soner defineres, der man kan ha en lavere frekvens på fjerningen.

En annen utfordring man står ovenfor er ivaretagelse eller dokumentasjon av allerede eksisterende oppførelser. Det finnes eksempler der graffiti eller gatekunst som av mange ansees som viktige arbeider av høy klasse er blitt fjernet.

4.7. Delutfordring knyttet til ivaretagelse av utøvere

I forhold til at det skal utøves en effektiv fjerning av uønsket graffiti vil det være en utfordring å sikre at ikke en hel utøvergruppe føler seg forfulgt eller mistrodd. Det er viktig å være tydelig i kategorisering og ordbruk, og unngå likhetstegn mellom graffiti og hærverk. Skribling på vegger og busseter er tilgrising på lik linje med kasting av søppel, eller urinering på offentlig sted slik det er skissert under kapittel V §19 i de lokale politivedtektene. Det er urimelig at graffitimiljøet eller graffitiuttrykket skal stilles til ansvar for den type overtramp.

En annen utfordring er kontakten mellom kommune og graffitimiljøet. Det er få eksisterende kontaktpunkter per i dag, og det vil være behov for tettere dialog både når det gjelder kompetanseutveksling og samarbeid. Det er også en sentral utfordring å legge til rette for tverretattlig samarbeid inad i kommunen når det gjelder det videre arbeidet med en enhetlig graffitipolitikk Erfaringer fra Oslo viser at en for streng forfølgelse av ulovlig graffiti fører til mer aggressiv tagging, og eskalerte konflikter mellom utøvere på den ene siden og kommune, politi og sporveien på den andre. Samtidig er det viktig å gjøre nykommere og unge utøvere bevisste både på politiske vedtak og på de uskrevne etiske reglene som eksisterer innad i miljøet, og da særlig respekten for verneverdige bygg, kirker og privatboliger. Her vil informasjonsarbeid og påvirkning fra mer erfarne utøvere være viktig. Det er videre viktig å øke bevissthet rundt sikkerhet i forhold til miljø- og helseskader knyttet til bruk av spraymaling, særlig når det gjelder oppbevaring av bokser og spraying innendørs.

Graffiti- og gatekunstmiljøet i Bergen er i liten grad organisert, og det finnes få fellesarenaer. Gjennom midler til kompetansehevende- eller nettverksbyggende fora, kan miljøet få et felles løft.

For å imøtekomme utfordringene som er skissert her vil strategi C i planen være: *ivaretagelse av estetiske hensyn i arbeidet med fjerning av ulovlig graffiti, og tilrettelegging for god dialog mellom kommune og graffitimiljø*

5 Visjon, hovedmål, strategier og tiltak

5.1. Visjon

Bergen kommunes plan for graffiti og gatekunst bygger opp under hovedvisjonen fra *Kulturbyen Bergen 2003-2013* der det heter at *Den europeiske kulturbyen Bergen skal være blant Nordens fremste arenaer for nyskaping, modighet, åpenhet og kreativitet.*

5.2. Hovedmål

- Bergen skal være et toneangivende senter for graffiti som uttrykksform, både i norsk og i nordisk sammenheng. Premissene for arbeidet med graffiti og gatekunst skal styres av uttrykkenes visuelle og uttrykksmessige egenart.

5.3. Strategier og tiltak

5.3.1. Strategi A:

Økt synliggjøring av graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, både på profesjonelt- og amatørnivå

- Det skal i Bergen sentrum tilrettelegges vegger for kuraterte visninger av internasjonalt format, for å ivareta de viderekommende utøverne. Veggene skal ha to utstillinger i året (vår og høst), og kuratoransvar utlyses på åremål for å sikre bredde i uttrykk. Aktuell samarbeidspart for tiltaket er Bergen Kunstmuseum, med Lysverket som mulig utstillingsvegg
- Fra 2012 opprettes en årlig juryert pris for utøvere som har utmerket seg innen uttrykkene graffiti og gatekunst. Prisen baseres på innsendte bilder, og et utvalg av disse presenteres også i en visningskatalog som dokumenterer ”det beste fra Bergen”
- Etablere dialog mellom etablerte gallerier og graffitimiljøet, blant annet gjennom samarbeid med nettverksorganisasjonen VISP
- I løpet av planperioden fristilles minimum to underganger / gangtunneler til ikke-kommersielt graffiti- og gatekunstgalleri.
- I løpet av planperioden stilles minst en lavterskel, selvstyrt, lovlig vegg i hver bydel til disposisjon. Dette kan være midlertidige prosjektvegger, eller permanente vegger. Veggene åpnes suksessivt, for å ivareta eksklusivitet. Lokalisering bør være i tilknytning til kommunalt finansierte- eller kommunalt eide ungdomshus og kulturarenaer der ungdom naturlig møtes. Eksempelvis åpnes det lovlige vegger i tilknytning til Fysak allaktivitetshus, og Fyllingsdalen idrettshall. Alle lovlige vegger skal ha et skilt eller merke, som viser at veggen er godkjent for graffiti.
- Det igangsettes prøveprosjekt med graffiti på el-skap, der utøvere ved å levere en skisse kan få oppføre en utsmykning som blir stående et halvt år.

5.3.2. Strategi B:

Kompetanseheving, økt internasjonalt samarbeid og styrking av lokale nettverk innen uttrykkene graffiti og gatekunst

- I løpet av planperioden etableres en festival for urbane uttrykk, med internasjonal profil. Her settes graffiti og gatekunst inn i en større kulturell ramme, med dans, tricking, skateing, dj'ing, rap, freestyling osv
- I samarbeid med lokale kulturkontor utarbeides det utviklingsprogram for ungdom innen uttrykkene graffiti og gatekunst, med kompetansehevende kurs og workshops i alle bydeler.
- I samarbeid med ressurspersoner fra graffitimiljøet utarbeides det et nettsted som samler all informasjon vedrørende lovlig graffiti på ett sted, slik at det vil bli lettere for malere å velge å male lovlig.
- Det gis tilskudd til kompetansehevende tiltak eller nettverksinitiativ som kan styrke og samle graffitimiljøet, eller som kan styrke uttrykkenes posisjon på kulturfeltet (debattfora, publikasjoner, teoriutvikling og så videre)

5.3.3. Strategi C:

Ivaretagelse av estetiske hensyn i arbeidet med fjerning av uønsket graffiti, og tilrettelegging for god dialog mellom kommune og graffitimiljø.

- I samarbeid med fjerningsinstans utarbeides et system for differensiert avgrensning, dvs en lavere fjerningsfrekvens på kommunale bygg i avgrensede ”gatekunstvennlige” soner.
- I løpet av planperioden opprettes en godkjenningsordning. Her kan både kunstnere og huseiere søke om å få godkjent en midlertidig vegg til utsmykningsoppdrag, eller huseier kan søke om å få fredet et allerede oppført verk.

- Det opprettes et organ bestående av fagpersoner fra graffiti- og gatekunstmiljøet som kan vurdere eksisterende gatekunstarbeider for eventuell fotodokumentering eller bevaring.
- Ressurspersoner fra graffitmiljøet hentes inn som koordinatorene med ansvar for særskilte prosjekter.
- Det skal så tidlig som mulig i planperioden utarbeides tverretatlige graffiti-vettregler, og en politiinstruks for håndtering av ulovlig graffiti.
- I forbindelse med kurs og workshops for ungdom arbeides det parallelt med informasjonsopplegg som fokuserer på graffiti-etikk. Her bør det også fokuseres på sikkerhet knyttet til helse- og miljøhensyn i forhold til bruk av spraymaling.
- Det igangsettes kompetansehevende kursing av kommunens egne ansatte for å skape bevissthet rundt arbeidet med graffiti og gatekunst, både hos instanser som arbeider med fjerning av uønsket graffiti og de som arbeider innen kulturforvaltning. Det bør også skapes bevissthet rundt måten kommunen omtaler graffiti og gatekunst på. Uttrykkene bør ikke omtales som søppel eller hærverk, i en by som ønsker å stimulere til utvikling innen feltet.

6. Budsjett

Avsetninger i budsjettet 2011-2015

Her følger forslag til avsetninger innen de tre strategiområdene

Strategi	2011	2012	2013	2014	2015
A) Økt synliggjøring av graffiti og gatekunst som estetiske uttrykk, både på profesjonelt - og amatørnivå	0,075	0,200	0,200	0,250	0,300
B) Kompetanseheving, økt internasjonalt samarbeid og styrking av lokale nettverk innen uttrykkene graffiti og gatekunst	0,100	0,100	0,150	0,250	0,350
C) Ivaretagelse av estetiske hensyn i arbeidet med fjerning av uønsket graffiti, og tilrettelegging for god dialog mellom kommune og graffitmiljø	0,030	0,055	0,055	0,055	0,055
SUM budsjettår	0,205	0,355	0,405	0,555	0,705

(Alle tall i mill.)

Økt ramme til formålet fra 2012-2015 er kr 500 000. Omdisponert sum fra Signatur2 og fra tilskudd til håndverk/visuelt amatørkultur i form av stabil årlig avsetning på totalt kr 205 000. Øvrig budsjettsum på kr 295 000 søkes inndekket i budsjettamme i økonomiplanperioden.

7. Graffitiordliste

Tag - den enkleste og mest grunnleggende bokstavformen i graffiti. En signatur som settes opp raskt og ofte.

Throwup - en mer forseggjort tag, gjerne i to farger og med noe mer kompliserte bokstaver.

Piece - store fargebilder laget med spray på vegger, t-banevogner eller trikker. Bør ha minimum tre farger.

Burner - større, veldig god piece, som fyller en hel vegg eller togside, gjerne produsert av flere malere. Sterke farger og et tydelig uttrykk som gjør inntrykk på forbipasserende.

WildStyle - en komplisert skriftform der bokstavene flettes på intrikat vis. Krevende både å utføre og å lese.

King - den beste på sitt felt. Man være king basert på stil, produktivitet, eller innen et visst område.

Toy - nybegynner, en uerfaren eller dårlig utøver som er under utvikling.

Crew - uformelt organisert gruppe som maler sammen under et felles navn.

Bite - å plagiere andres stil, etterligne andre bevisst.

Battle - konkurranse mellom to utøvere eller to crews. Kan gå på kvalitet eller kvantitet.

Writer - en graffitiutøver, på norsk brukes like gjerne ordet maler.

Tagger - en utøver som bare gjør tags, ikke piecer.

Stencil/Sjablongkunst - grafisk uttrykk/tekst som skjæres ut i papp eller andre materialer og overføres til en overflate med spraymaling.

Plakatkunst - håndlagede eller printede grafiske uttrykk på papir, gjerne satt opp med tapet-/hveteklister på mur eller andre jevne overflater.

Stickerart - klistremerkekunst, der budskap eller bilder produseres på klistremerker og settes opp i byrommet.

8. Liste over vegger (se graffitikart)

Eksisterende vegger:

- Nord- og østveggen på Sentralbadet, Teatergaten i Bergen Sentrum.
- Vegg ved U82 huset, Myrdalskogen i Åsane.
- Vegg ved Elvetun Ungdomshus, Elvetun i Loddefjord.

Planlagte vegger:

- Vegg ved Ådnahall fritidsklubb, Lakslia 10, Indre Arna
- Vegg ved Fana Kulturhus, Østre Nesttunvegen 16, Nesttun
- Fyllingsdalen idrettshall, Hjalmar Brantings vei 11
- Vegg ved Fysak allaktivitetshus, Vilhelm Bjerknnesvei 42
- Vegg ved Skranevatnet skole, Sandslivegen 98
- Vegg ved Åstveit idrettshall, Tertnesveien 31, Åsane
- Vegg ved Ungdommens Hus, Herman Grans vei

Ønsker fra graffitimiljøet:

- Undergang ved Lagunen, Lagunevegen, Rådal
- Paneller ved Øyrane Torg, Ådnavegen 63, Indre Arna
- Undergangene ved Åsane Terminal og Åsane senter
- Undergang ved Haukeland sykehus
- Undergang på Danmarks plass

Vegger og underganger der eier har sagt nei:

- Undergang på Nesttun ("Nesttun Hall of Fame")
- Undergang ved Puddefjordsbroen